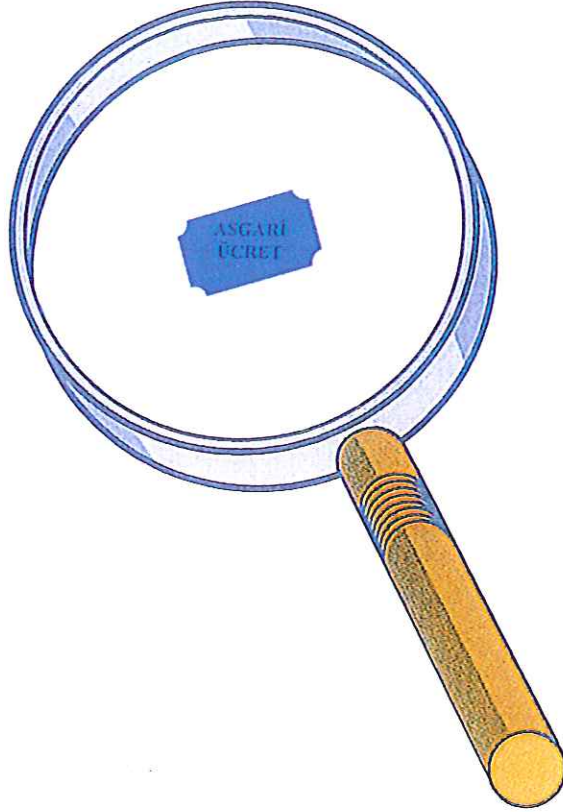

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

ASGARI ÜCRET

DEĞERLENDİRME
RAPORU

Aralık 2018

Giriş

I. Asgari Ücret Nedir?

II. Asgari Ücrette Mevcut Durum

III. İşveren Çevreleri ve Kamu Yetkililerinin Asgari Ücret Yaklaşımı

IV. AB Ülkelerinde Asgari Ücret Seviyeleri Nedir?

V. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Refah ve Asgari Ücret

VI. Asgari Ücret ve Vergi Politikası

VII. Kim İçin Nasıl Bir Asgari Ücret?

VIII. Asgari Ücret Belirlenmesinde Temel Alınması Gereken İlkeler

Ek I. Asgari Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti

Ek II. Asgari Ücrete İlişkin Mevzuattaki Düzenlemeler

Ek III. Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararı

Ek IV. Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması 2018 Kasım Bulguları

Giriş

Bu rapor, asgari ücret üzerine genel bir değerlendirme amacıyla hazırlanmıştır. Asgari ücretin içeriği, nasıl olması gerektiği, işveren çevreleri ve kamu yetkililerinin asgari ücret yaklaşımlarının yanı sıra AB ülkelerinde asgari ücret seviyelerine yönelik karşılaştırmalı değerlendirmelere de bu raporda yer verilmektedir.

I. Asgari Ücret Nedir?

Asgari ücret, emekçilerin aileleriyle birlikte insan onuruna yaraşır geçim şartlarını asgari düzeyde sağlamalarına imkan veren ve Anayasal boyutu da bulunan bir ücrettir. Asgari ücret, özü itibarıyla pazarlık konusu yapılacak bir ücret değildir.

1982 Anayasası'nın 55'inci Maddesinde ücret konusu değerlendirilmekte ve asgari ücrete değinilmektedir. Bu maddedeki düzenleme şu şekildedir:

“Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur.”

Öncelikle gözetilmesi gereken husus, asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartlarıdır. Ülkenin ekonomik durumu gerekçe yapılarak, insanların geçim şartlarını karşılamayan, yetersiz bir ücret düzeyi belirlenmesi doğru bir yaklaşım değildir. Anayasal bir niteliği de olan asgari ücret, sosyal devlet uygulamalarının temel bileşenlerinden biridir. Devlet, iktisaden dar ve sabit gelirli kesimleri öncelikle korumak, uygun tedbirleri uygulamak sorumluluğundadır.

Asgari ücret dünyanın birçok ülkesinde farklı düzeylerde uygulanmaktadır. ILO Küresel Ücret Raporu (2016: 24), asgari ücret tespit sürecinin nasıl olması gerektiğine yönelik şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

“Asgari ücretin tespiti dengeleyici bir fiildir; istatistiki kanıtlar üzerinde temellenmeli, sosyal taraflara tam müzakere edilerek, sosyal tarafların eşit zeminde doğrudan katılımlarının olanaklı olduğu koşullar altında yapılmalıdır.”

En güncel bulgular, asgari ücretin, işçiler ile ailelerinin gereksinimlerinin yanı sıra, ekonomik etkenlerin de dikkate alınarak yeterli bir seviyede tespit edilmesi durumunda, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu düşük ücret alan işçilerin ücretlerinde -iş olanaklarında herhangi bir olumsuz etki yaratmadan- artış sağlayabileceğini ortaya koymaktadır.

Birleşik Krallık Düşük Ücret Komisyonunun (the UK Low Pay Commission) ve de Almanya'daki yeni ulusal asgari ücret uygulaması değerlendirmesinin (Mindestlohnkommission, 2016) bulguları bu yöndedir. Mevcut yazının gözden geçirilmesini takiben, Dünya Bankası tarafından yapılmış bir çalışmadaki şu ifadeler dikkat çekmektedir:

“Yazında yer alan tahminlerin kapsamı çeşitlilik gösterse dahi, yazında ortaya çıkan eğilim asgari ücretlerin istihdam üzerindeki etkisinin genel anlamıyla düşük düzeyde veya önemsiz bir seviyede olduğudur (ve kimi durumlarda da olumlu yöndedir)” (Kuddo, Robalino ve Weber, 2015, p. 11).

Yüksek gelir grubu içindeki ülkelerde gerçekleştirilmiş olan 70 civarındaki araştırmaya yönelik bir değerlendirme, asgari ücret istihdam ilişkisiyle ilgili bulguların değişkenlik gösterdiğini, fakat en yaygın bulgunun, asgari ücretin istihdam üzerindeki etkisinin sıfıra yakın ve de toplam istihdam ve işsizlik istatistikleri içinde gözlemlenebilmesi için çok küçük olması olduğunu ortaya koymaktadır (Belman ve Wolfson, 2014, p. 21).

ILO (2016) verilerine göre, gelişmekte veya yükselmekte olan ekonomilerde asgari ücretin medyan ücrete oranı oldukça yüksektir. Bu da gelişmekte veya yükselmekte olan ekonomilerde ücretlerin ortalama olarak asgari ücret seviyesinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Örneğin Brezilya, Kosta Rika ve Peru gibi ülkelerde, asgari ücretin medyan ücrete* oranı yüzde 68-82 bandındadır (ILO, 2016: 27). Avrupa ortalamasına bakıldığında ise bu oran yüzde 50 civarına tekabül etmektedir (ILO, 2016: 27).

II. Asgari Ücrette Mevcut Durum

Türkiye’de halen uygulanmakta olan asgari ücret aylık brüt 2029,50 TL ve bekar bir işçi için net 1.603,12 TL düzeyindedir.

TÜRK-İŞ’in öncü çalışması olan ve aylık olarak yayımlanan “Açlık Yoksulluk Sınırı Araştırması” Kasım 2018 ayı bulgularına göre; dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.943 TL, yoksulluk sınırı ise 6.328 TL’ye çıkmıştır. Bir yıl içinde asgari mutfak masrafı neredeyse dört yüz TL artmıştır. Aynı zaman diliminde dört kişilik bir ailenin insanca yaşaması için yapması gereken harcama bin iki yüz TL’den daha fazla bir yükseliş sergilemiştir. Eldeki veriler doğrultusunda fazla söze gerek yoktur. 1.603,12 TL’lik net asgari ücret dört kişilik bir ailenin gıda harcamasını bile karşılamaktan uzak kalmaktadır.

* Medyan ücret, gelir dağılımını iki eşit parçaya bölen ücret olarak tanımlanmaktadır. Gelir elde edenlerin yarısı medyan ücretin altında, diğer yarısı ise üstünde kapmaktadır. Ortalama ücret ise bir grubun toplam ücretinin/gelirinin gruptaki birim/kişi sayısına bölünmesiyle bulunur.

Asgari ücretlilerin büyük bir bölümünün hane gelirinin, bir kişiye bağlı olduğu somut bir gerçektir. Dört kişilik bir ailenin asgari mutfak masrafını dahi karşılayamayan bir ücret seviyesinin üzerinden bir pazarlığın müzakere konusu olması, beklenen enflasyon oranı kadar artış teklif edilmesi, ancak ve ancak milyonlarca asgari ücretli ve onların gelirine bağlı ailelerinin, insan onuruna yakışır koşullarda yaşam sürmesini istememek anlamındadır. Mevcut veriler 1.603,12 TL'lik net asgari ücretin toplumdaki eşitsiz gelir dağılımını telafi etmenin çok gerisinde kaldığını gözler önüne sermektedir. Hali hazırdaki durumda asgari ücretle yaşamını sürdürmeye çalışan emekçiler açısından geçim koşulları oldukça ağırdır.

Kaldı ki, mevcut asgari ücretin belirlenmesi çalışmalarında Türkiye İstatistik Kurumu -kendisine verilen görev çerçevesinde- bekar bir çalışanın geçimi için gereken aylık tutarı maliyeti net 1893,90 TL olarak hesaplamış ve fakat Komisyon'un işveren-hükümet kesimi temsilcileri asgari ücreti net 1.603,12 TL olarak kabul ve ilan etmişlerdir (Konfederasyonumuzun o ay için hesapladığı tek işçinin aylık geçim maliyeti 1.958,56 TL). Asgari ücret daha başlangıçta, devletin resmi hesaplamasından 291 TL eksik belirlenmiştir. İşçinin ve ailesinin nafakası için gerekli gelir her ay eksik ödenmiştir. Ayrıca geçen her ay enflasyon nedeniyle satın alma gücü gerilemiştir. Aradan geçen bir yılın sonunda gerçekleşen enflasyon yüzde 21,62 oranındadır. Kaldı ki, enflasyon kadar zam uygulaması, mevcut yoksulluğun sürmesi anlamındadır.

Refahın eşitsiz dağılımın artışı ve asgari ücretin açlık sınırının dahi altında kalması sosyal devlet uygulamalarının ne derece uygulanabildiğinin de göstergesidir.

III. İşveren Çevreleri ve Kamu Yetkililerinin Asgari Ücret Yaklaşımı

Emekçilerin asgari düzeyde onurlu yaşamlarına olanak verecek kalemlerden biri olan asgari ücret gelirinin elde edilmesi ayrıcalık değil, temel bir yurttaşlık ve insan hakkı olarak kabul edilmelidir. Uluslararası sözleşmelerde yer alan düzenlemeler bu doğrultudadır. Türkiye emek piyasasında yer alan emekçilerin büyük bir bölümünün haneye tek gelir getiren kişi olduğu göz önünde tutulursa, asgari ücretin neden bir temel yurttaşlık ve insan hakkı olarak nitelendiği daha iyi kavranabilir.

OECD verilerine göre 2017 yılında Türkiye'de kadın istihdam oranı ise yüzde 27,9'dur. Aynı dönem için OECD ortalaması kadın istihdamı açısından yüzde 48,5 olarak gerçekleşmiştir. (<https://www.oecd.org/turkey/Employment-Outlook-Turkey-EN.pdf>).

TÜİK'in 2018 Ağustos verilerine göre kadın istihdam oranı yüzde 34,9'dur. Bu göstergeler Türkiye'de işgücü kapsamındaki kadınların ancak üçte birinin istihdamda yer alabildiklerini ortaya koymaktadır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27690>). Diğer bir ifadeyle, işgücü kapsamındaki her on kadından yalnızca üçü çalışmaktadır. Ancak, asgari ücret hesaplanırken bir kişinin yaşam koşulları dikkate alınmaktadır.

Asgari ücret belirlenirken Konfederasyonun ısrarla üzerinde durduğu “aile” faktörü mutlaka dikkate alınmalıdır. Aileyi hesaplama dikkate almayan, asgari ücreti tek bir işçi üzerinden belirlemeye dönük bu hesaplama yönteminin, emekçilerin aileleriyle birlikte insan onuruna yaraşır koşullara ulaşmalarını sağlayacak bir amaç gözetmediği söylenemez.

Her sene gerçekleştirilen asgari ücret görüşmeleri öncesinde veya görüşme sürecinde işveren temsilcilerinin yanı sıra kamu yetkilileri de “ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulları” gerekçe göstererek asgari ücret artışı konusunda beklentileri aşağıya çekmeye çalışmaktadırlar. İşveren çevreleri, yeni işe alındığı belirtilen işçilerin sigorta primlerinin devletçe karşılanmasına yönelik teşviklerin sürdürülmesini talep etmekte, bu uygulamanın istihdam artışını da beraberinde getirdiğini iddia etmektedirler. İlgili uygulamaların ne derece istihdam artışı sağlayıp sağlamadığı, stajyer, kursiyer ve bursiyer sayısındaki artışın gerçek bir istihdam artışı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ise, işçi örgütlerince üzerinde kafa yorulan bir konudur.

Diğer yandan aynı taraflar, söz konusu “ekonomik büyüme, milli gelir, gelişmiş dünya ekonomileri sıralaması” olunca, ülkenin oldukça ileri bir noktada olduğunu savunmaktadırlar. Kamu kurumlarınca hazırlanan ve Komisyona sunulan “resmi” raporlar da bu doğrultuda olmakta, uygulanan ekonomik politikaların ve alınan tedbirlerin olumlu sonuçları temsilcilerle paylaşılmaktadır. Ancak bu olumlu tablo asgari ücret belirlenirken temel alınmamaktadır. Burada bir çelişki vardır. Emegün hakları söz konusu olunca içinde bulunulan “sıkıntılı sürece” yapılan vurgu, işveren kesimine sağlanacak teşvik, muafiyet, yapılandırma gibi politikalar söz konusu olduğunda yerini rekabetin sürdürülmesi, ekonominin gereği, ülkenin G20 kapsamında gelişmişlik seviyesine bırakmaktadır.

IV. AB Ülkelerinde Asgari Ücret Seviyeleri Nedir?

Asgari ücret görüşmelerinde işverenler tarafından artık alışlagelmiş bir şekilde dillendirilen “Avrupa’nın şu ülkesinde asgari ücret şu düzeyde, bu asgari ücretlerle rekabetçi piyasa koşullarında tutunamayız, bu asgari ücretle işletmeler kapanır, kayıt dışılık artar” şeklindeki savunulan görüşlerin temelinde asgari ücreti olabildiğince düşük düzeyde tutma girişimleri bulunmaktadır. Söz konusu çevreler özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki asgari ücret seviyelerini örnek vermekte ve Türkiye’nin birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinden daha yüksek bir asgari ücret düzenlemesine sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Peki, bu ne derece gerçekçidir? İlgili savı kontrol etmek için güncel verilere bakmak yeterli olacaktır. Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Kurumu (Eurofound) tarafından AB ülkelerindeki asgari ücret seviyelerine yönelik hazırlanmış olan araştırma, durumun işveren çevreleri ve bazı siyasal iktidar temsilcileri tarafından savunulduğu gibi olmadığını ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi, Avrupa Birliği’nin büyük bir bölümünde zorunlu asgari ücret uygulaması bulunmaktadır. Bu duruma ilişkin veriler aşağıdaki tabloda ayrıntılı şekilde incelenebilir:

Tablo-1:

AB’de Genel Olarak Zorunlu Asgari Ücret Uygulamasının Bulunduğu Ülkeler

Bu ülkelerde zorunlu asgari ücret düzenlemesi bulunmaktadır ve hemen hemen tümünde uygulanmaktadır	Almanya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, Letonya, Litvanya, Luxemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, Yunanistan
Bu ülkelerde zorunlu asgari düzenlemesi bulunmakla birlikte belirli koşullarda uygulanmaktadır	Güney Kıbrıs Rum Kesimi
Bu ülkelerde zorunlu olmayan asgari ücret toplu görüşmelerle tespit edilmektedir	Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İsveç, İtalya

Kaynak: Eurofound (2018: 3)

Avrupa Birliği’nde ulusal seviyedeki asgari ücretlerin sıralamasına bakıldığında dikkat çekici bir durumla karşılaşmaktadır. İşveren temsilcilerinin, “rekabet edebilirlik” söylemlerinde kıyaslama noktası olarak kabul ettikleri Almanya, Fransa gibi gelişmiş ekonomiler, asgari ücret sınıflandırmasında da üst grupta yer almaktadırlar. Diğer yandan Orta Avrupa ve Doğu/Güneydoğu Avrupa Ülkelerinin büyük bir bölümü söz konusu sınıflandırmada alt grupta toplanmaktadır. Rekabet edebilirlik için AB’nin merkez ülkelerinin örnek gösterilip, asgari ücret için çevre ülkelerin öne çıkarılmaya çalışılması iyi niyet kullarıyla dahi bağdaşmamaktadır. Ulusal seviyede asgari ücret uygulamasının sınıflandırması tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo-2:

AB’de Ulusal Asgari Ücret Oranları Sınıflandırması

Aylık asgari ücretin 1.450 Avro veya daha fazla olduğu üst grup ülkeler	Almanya, Belçika, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda, İrlanda, Luxemburg
Aylık asgari ücretin 650-900 Avro arasında olduğu orta grup ülkeler	İspanya, Malta, Slovenya, Yunanistan
Aylık asgari ücretin 500 Avro veya daha altında olduğu alt grup ülkeler	Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya

Kaynak: Eurofound (2018: 3)

Avro cinsinden Türkiye’deki güncel asgari ücrete bakıldığında ise, dövizde meydana gelen son değişikliklerin de etkisiyle, yukarıdaki ülke sınıflandırmasının oldukça alt sıralarında bir yerde konumlandığı görülmektedir.

AB ülkelerine ilişkin asgari ücret brüt rakamlar üzerinden alınmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği üzere örneğin Almanya’da brüt asgari ücret 1.498 Avrodur. Türkiye’deki brüt asgari ücretin TL karşılığı 2018 yılı için 2.029 TL’dir. Güncel (27 Kasım 2018 tarihli) serbest piyasa döviz kuru üzerinden bakıldığında 2018 yılı brüt asgari ücretin Avro karşılığının 342,15 olduğu görülmektedir. 1.603,12 TL’lik net asgari ücret ise 270,21 Avroya karşılık gelmektedir.

Eldeki bu veriler AB’nin en çevre ülkelerinde bile bu derece düşük bir asgari ücret uygulaması olmadığını gözler önüne sermektedir. 1 Ocak 2017-1 Ocak 2018 arasında brüt ve net asgari ücret artışının en açık biçimde gerçekleştiği AB ülkesi Romanya’dır. Söz konusu zaman diliminde Romanya’da asgari ücret brüt olarak yüzde 52, net olarak yüzde 50,4 artış göstermiştir. Aynı zaman zarfında net asgari ücret yalnızca dört ülkede -oldukça ihmal edilebilir düzeylerde- azalış göstermiştir. Bu ülkelerden üçü yüksek seviyeli asgari ücret uygulanan üst grupta yer almaktadır. Bunlar sırasıyla Almanya, Luxemburg ve Belçika’dır. Dördüncü ülke ise yüzde 1,1’lik bir reel asgari ücret gerilemesinin yaşandığı -orta grup asgari ücret uygulayan ülkelerden- Yunanistan’dır.

Tablo-3:

AB’de 2018 Eylül Verileriyle Zorunlu Asgari Ücret Nominal Seviyeleri

ÜLKE	2018 EYLÜL VERİLERİYLE AYLIK ASGARİ ÜCRET (AVRO OLARAK)
Almanya	1.498
Belçika	1.562,59
Birleşik Krallık (İngiltere)	1.463,80
Bulgaristan	260,76
Çek Cumhuriyeti	468,87
Estonya	500,00
Fransa	1.498,47
Hırvatistan	465,72
Hollanda	1.594,20
İrlanda	1.613,95
İspanya	858,55
Letonya	430,00
Litvanya	400,00
Lüksemburg	1.998,59
Macaristan	418,47
Malta	747,54
Polonya	480,20
Portekiz	676,67
Romanya	407,45
Slovakya	480,00
Slovenya	842,79
Yunanistan	683,76

Kaynak: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en# (Erişim: 26.11.2018)

V. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Refah ve Asgari Ücret

İlgili ülkedeki gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) büyüklüğü o ülkedeki gelir dağılımının durumuna veya üretilen refahın ne derece tabana yayıldığına yönelik kesin bir bilgi vermez. Örneğin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 10 Eylül 2018 tarihinde yayımlanan “Dönemsel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla II. Çeyrek: Nisan-Haziran 2018” araştırmasının bulgularına göre gayri safi yurtiçi hasılanın, 2018’in ikinci çeyreğinde, cari fiyatlarla yüzde 20,4 artarak 884 milyar 4 milyon 260 bin TL olduğu belirtilmektedir. (<http://www.tuik.gov.tr/>)

IMF 2018 yılı verileriyle Türkiye’de kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın 8 bin 715 ABD Doları olduğu belirtilmektedir. (<https://www.imf.org/external/datamapper>)

Kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla da refahın dengeli dağılımına yönelik bir gösterge değildir. Örneğin “yıllık kişi başına düşen milli gelir şu kadar miktar ABD Doları’na çıkacak” şeklinde olan veya benzeri haberlerin, refahın dengeli dağılımına yönelik verdiği bir mesaj yoktur.

Ancak bilinmesi gereken temel husus; işçinin ailesiyle birlikte insan onuruna yakışır bir geçim sürdürebilmesi için, bilimsel olarak belirlenecek bir tutarın üzerine, ülkede ekonomik olarak sağlanan refah artışının yıllar itibariyle yansıtılmasıdır.

TÜİK tarafından 18 Eylül 2018 tarihinde yayımlanan “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2017”ya göre en yüksek gelire sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay binde yedilik bir artışla yüzde 47,4’e çıkmıştır. En düşük gelire sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay ise binde birlik bir artışla yüzde 6,3’e çıkmıştır (<http://www.tuik.gov.tr/>).

Bu veriler ülkedeki asgari ücret düzenlemesinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı istatistik bülteninde ülke nüfusunun yüzde 69,2’sinin borçlu olduğu ve de maddi yoksulluk oranının yüzde 28,7 olarak gerçekleştiği de belirtilmektedir.

VI. Asgari Ücret ve Vergi Politikası

İşçilerin yıllardır yakındıkları konulardan birisi de “vergideki adaletsizlik” olmuştur. Ülkemizde gelir ve kazançların vergilendirilmesine yönelik bütüncül uygulamalar mümkün olamamış, vergide adalet sağlanamamıştır. Yaşamakta olan yapısal sorunlara geçici ve eklektik düzenlemelerle çözüm arayışları da durumu daha karmaşık duruma getirmiş, felsefi bütünlüğün ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Anayasanın 73’üncü maddesi “vergi ödevi” başlığıyla düzenlenmiş ve “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür” ifadesine yer verilmiştir.

Anayasadaki düzenlemeden amaçlanan, herkesin kamu harcamalarını finanse etmek üzere vergi ödemek yükümlülüğü olduğu, fakat bu ödemenin mali güce göre olması gerektiğidir. Ancak bilindiği üzere, başta işçiler olmak üzere ücretli çalışanlar üzerinde ağır bir vergi yükü bulunmaktadır.

Türkiye’de gelir vergisi mükelleflerinin büyük çoğunluğunu ücretliler oluşturmaktadır. Ücretliler üzerinde, doğrudan gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ile birlikte dolaylı olarak, mal ve hizmet üzerinden alınan, yapılan harcamalardan kaynaklanan vergiler de söz konusudur. Bu vergiler ağırlıklı olarak tüketicilerin ya da gerçek anlamıyla toplumun önemli bir kesimini oluşturan başta ücretliler olmak üzere dar ve sabit gelirliler üzerindedir. Bu tutar gelirden alınan verginin üç katından fazladır. Dolaylı vergilerin ağırlığından dolayı da Türkiye’deki vergi sistemi adaletsiz bir yapıya sahiptir. Çünkü dolaylı vergiler, yükümlünün gelirini ve kişisel konumunu dikkate almamakta ve daha başlangıçta gayri adil özellikler taşımaktadır. Toplam vergi gelirleri içinde yüzde 70’lere ulaşan dolaylı vergiler çalışanların vergi yükünü daha da artırmaktadır.

İşçiler üzerindeki vergi baskısı, özellikle 2004 yılında özel indirim tutarının kalkması, ardından ücretliler lehine olan ayırım ilkesinden vazgeçilerek vergi tarifesinin teke indirilmesi ve çalışanların üçüncü dilimdeki gelir vergisi tarifesine uygulanan vergi oranının yüzde 20’den yüzde 27’ye yükseltilmesi gibi nedenlerle artmıştır.

Gelir vergisi tarifesinde ücretliler lehine vergi oranlarında iyileştirici bir düzenleme yapılmamıştır. Çok söz edilmesine rağmen asgari ücret vergi dışı bırakılmamıştır. Vergi dilimlerindeki artış çok düşük tutulmuş ve ücretliler kısa bir süre içinde bir üst tarifeden daha yüksek oranda vergilendirilir olmuştur.

Gelir vergisine tabi gelirlerin vergilendirilmesinde esas alınan tarife örneğin 2013 yılı için düzenlenirken, vergi oranları değişmemiş, vergi dilimleri ise yüzde 15 oranı için 10 bin 700 TL’den yıllık 300 TL artışla sadece 12 bin TL’ye çıkarılmıştır. 2012 yılında ilk vergi dilimi 10 bin TL iken 2018’de 14 bin 800 TL’ye yükselmiştir. Anılan altı yıllık dönemde ilk vergi dilimi yüzde 48 oranında artırılmıştır. Oysa aynı dönemde enflasyon artışı yüzde 80’e ulaşmaktadır. Bu uygulama nedeniyle asgari ücretli bir işçi bile yılın başında aldığı net ücreti yılın sonunda alamaz duruma gelmektedir.

Ödeme gücüne göre vergi alınmasının bir temel amacı da, insan onuruna yaraşır bir yaşama düzeyini sağlayacak yeterlilikte bir gelirin vergi dışı bırakılmasıdır. Oysa ücretlilere uygulanan “asgari geçim indirimi” yılbaşındaki asgari ücretin yarısıdır. Daha önce uygulanan “vergi iadesi” yerine ikame edilen bu düzenleme ile ücretlilere muafiyet getirildiği ileri sürülmektedir. Oysa asgari ücretli bekar bir işçi bile artan oranlı vergi nedeniyle daha Ekim 2018 ayında bir üst dilim üzerinden (yüzde 20 oranıyla) vergi ödemek durumunda kalmaktadır. Böylece AĞİ dahil yılbaşında 1.603,12 TL olan net asgari ücret Ekim ayında 1.516,87 TL’ye gerilemektedir.

Yapılan düzenleme ile bekar işçinin bu kaybı giderilmekte ve aradaki fark karşılanarak net asgari ücretin aşınması önlenmektedir. Ancak bu uygulama sadece bekar işçinin eline geçen asgari ücret tutarı esas alınarak yapılmaktadır. Örneğin eşi çalışmayan evli üç çocuklu bir asgari ücretlinin eline yılbaşında 1.709,67 TL net asgari ücret geçerken, vergi dilimindeki adaletsiz yapı nedeniyle ücreti 2018 Ekim ayında 1.623,42 TL'ye gerilemektedir. Vergideki bu kayıp, anılan tutar bekar işçinin net asgari ücreti olan 1.603,12 TL'nin üstünde olduğu için, vergi kaybı karşılanmamaktadır. Böylece bu işçi 86,25 TL daha az ücret almak durumunda kalmaktadır. Yılbaşında medeni durumuna göre farklılık gösteren asgari ücret vergi kaybı nedeniyle yılsonuna doğru düşük tutar temelinde eşitlenmektedir.

Tablo-4:
Asgari Ücrette Vergi Kaybı

Medeni Durum	Aylık Asgari Geçim İndirimi	AGİ Dahil Net Asgari Ücret	Vergi Kaybı Sonrası Net Asgari Ücret	Düzenleme Sonrası Net Asgari Ücret
Bekar	152,21	1.603,12	1.516,87	1.603,12
Evli, eşi çalışmayan, çocuksuz	182,66	1.633,57	1.547,32	1.603,12
Evli, eşi çalışmayan, 1 çocuklu	205,49	1.656,40	1.570,15	1.603,12
Evli, eşi çalışmayan, 2 çocuklu	228,32	1.679,23	1.592,98	1.603,12
Evli, eşi çalışmayan, 3 çocuklu	258,76	1.709,67	1.623,42	-
Evli, eşi çalışmayan, 4 çocuklu	273,98	1.724,89	1.638,64	-

Gelir vergisindeki bu adaletsiz uygulama sonucu, 2018 yılı itibariyle bekar bir işçinin asgari ücretinden her ay 106,55 TL gelir vergisi ve 15,40 TL damga vergisi kesintisi yapılmaktadır. Öte yandan “istihdamı artırmak ve işsizliği önlemek” gerekçesiyle, özel sektör işverenlerinin sosyal güvenlik işveren hissesinin beş puanlık kısmına isabet eden tutarının Hazinece karşılanması yönünde teşvik uygulamaktadır. Böylece işverenin yüzde 20,5 olan SGK işveren primi oranı yüzde 15,5 olarak uygulanır duruma gelmiştir. Bu düzenlemeyle işveren her asgari ücretli için 101,48 TL daha az sosyal güvenlik işveren primi ödemektedir. Bu indirim bölgelere göre artan oranda farklılaşabilmektedir. Var olan uygulamayla, asgari ücretlinin ödediği vergi bir anlamda işverene teşvik olarak dönmektedir. Bu uygulama, verginin toplandığı kaynak ve harcandığı yer konusunda çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Hizmet akdiyle çalışanlar için prim teşvikleri kapsamında merkezi yönetim bütçesinden Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) her yıl milyarlarca lira transfer edilmektedir. Bu uygulama ile devlet, sosyal koruma görevini iktisaden zayıf olan işçiden yana değil işverenden yana kullandığını ortaya koymaktadır.

Asgari ücret düzeyinde bile gelir elde işçilerin vergi yükü yılın son aylarında artarken, asgari ücretin biraz üzerinde ücret geliri elde edenler daha erken aylarda bir üst vergi diliminden ücret kesintisiyle karşılaşmaktadır.

Türkiye'deki vergi düzenlemelerinin yükü ağırlıklı bir biçimde ücretlilerin üzerindedir. Gelir vergisinden, özel tüketim vergisine kadar, geniş bir yelpazede düzenlenmiş vergiler yaşamını çalışarak sürdürmekten başka şansı olmayan kitleler tarafından ödenmektedir.

VII. Kim İçin Nasıl Bir Asgari Ücret?

Asgari ücret, çalışanların düşük ücretlere karşı korunmasını ve emek sömürüsünü önlemeye yönelik önemli ve etkin bir sosyal politika aracıdır. İnsan temel hak ve özgürlüklerinin tanımlandığı, tüm uluslararası sözleşmelerde, herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır, adil ve elverişli bir ücret hakkı olduğu kabul edilmektedir.

Asgari ücret aldığı eğitim, mesleki deneyim göz önünde tutulduğunda, emek piyasasına düşük vasıflı ve henüz deneyim sahibi olmadan giren bir emekçiye ödenmesi gereken ücreti tanımlamalıdır. Vasıf artışı ve deneyim kazanmayla emekçinin alacağı ücretin düzenli bir artış göstermesi, hem emekçinin işe devamlılığı hem de işverenlerin deneyimli ve işin niteliklerini bilen işgücünü istihdam etmeleri bakımından önemlidir. Bir başka ifadeyle belirli bir teknik ve mesleki eğitim seviyesindeki deneyimli işçilerin alacağı ücret asgari ücret değildir.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişim yolunun sorunlu doğası itibarı ile emek piyasasındaki kuralsızlık ve kayıt dışılık kronik bir hale gelmiş ve de ücret-vasıf-bilgi-deneyim dengesinin sağlanması açısından aşılması güç engeller ortaya çıkmıştır. Bu durum değişmez sermaye birikiminden, örgün öğretimin müfredatına kadar birbiriyle ilişkili birçok boyutu kapsamaktadır. Söz konusu sorunlar emek piyasasında uzun süreden beri yer alan deneyimli ve vasıflı emek gücü kapsamına giren emekçilerin bir bölümünün de asgari ücret üzerinden çalıştırılmalarına neden olmaktadır.

Türkiye'nin yüksek katma değerli, uluslararası piyasada rekabet üstünlüğü sağlayacak ürünler üretebilmesi hem bir sonuç hem de bir altyapıdır. Eğer insan onuruna yaraşır ücret ve yaşam koşullarının –kapsamlı eğitim politikalarıyla harmanlanarak- olanaklı hale getirilmesi söz konusu olursa, Türkiye'nin yüksek katma değerli ve rekabetçi ürünler üretebilmesi gerçek hale gelebilir. Diğer yandan yüksek katma değerli ve rekabetçi ürünlerin üretilmesi -güçlü sosyal politika bileşenleriyle bir araya getirilirse- asgari ücretin ve de ortalama ücretlerin yükselişinin önünü açacaktır. Fakat nihayetinde sorun ekonomik pastanın sadece büyütülmesi değil, pastadan alınan payın ilgili taraflar arasında nasıl bölüştüğü sorunudur.

Hali hazırda yüksek bir sesle dile getirilmeyen ve bazı iktisatçılar tarafından henüz başlangıç aşamasında olduğu yorumu yapılan ekonomik krizin diğer alanlara yansımaması için atılması gereken en temel adımlardan biri asgari ücretin geçim şartlarını karşılayabilecek bir şekilde bir an önce makul bir seviyeye çıkarılmasıdır. Toplumdaki gelir eşitsizlikleri ve temel ihtiyaçların karşılanamaz hale gelmesi yaşanabilecek toplumsal krizin ana gerekçesini oluşturmaktadır. Gelirden yoksunluğun egemen olduğu bir ortamda, piyasaya yönelik kısa vadeî ve sınırlı düzeyli müdahalelerin bir anlamı olmayacaktır. Asgari ücretin makul seviyeye çekilmesi, muhtemel sorunların çözülmesi için atılması zorunlu ve öncelikli adımlardan birisi olmalıdır.

VIII. Asgari Ücret Belirlenmesinde Temel Alınması Gereken İlkeler

İşçi temsilcileri, “insan onuruna yakışır” bir düzeyde asgari ücret belirlenebilmesi için, Komisyon çalışmaları sırasında temel alınması gereken ilkeleri aşağıdaki biçimiyle savunmaktadır:

- Anayasa’da yer alan “geçim şartları” yaklaşımına öncelikle uyulmalıdır.
- Asgari ücret, işçinin ailesi ile birlikte günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre insanca yaşamasını mümkün kılacak, insanlık onuruyla bağdaşacak bir tutarda olmalıdır.
- Asgari ücret belirlenirken, işçinin ve ailesinin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için bilimsel olarak belirlenmiş harcama kalıbı esas alınmalı ve hesaplamalarda TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verileri kullanılmalıdır.
- Perakende fiyatlar kullanılarak hesaplanan net harcama tutarı, işçinin eline net geçecek biçimde düzenlenmelidir.
- Asgari ücret, sanayi/tarım ve yaş, cinsiyet ayırımı yapılmadan yine ulusal düzeyde tek olarak ve yıllık olarak belirlenmelidir.
- İşçilerin arasında nitelik, kıdem, işin mahiyeti gibi ekonomik amaçlı değerlendirmelerin tümünden bağımsız olarak ele alınmalı, ekonomik ölçülerin ötesinde sosyal bir ücret olarak kabul edilmelidir.
- Asgari ücret teşviki, sendikal örgütlenmenin olduğu işyerleri için uygulanmalıdır.

ASGARİ ÜCRET			
	Ocak'2016	Ocak'2017	Ocak'2018
Brüt Aylık Asgari Ücret	1.647,00	1.777,50	2.029,50
SGK Primi	230,58	248,85	284,13
Gelir Vergisi	86,47	93,32	106,55
Damga Vergisi	12,50	13,49	15,40
İşsizlik Sigortası	16,47	17,78	20,30
Kesintiler Toplamı	346,02	373,43	426,38
Kesinti Oranı	21,0%	21,0%	21,0%
Net Aylık Asgari Ücret	1.300,98	1.404,07	1.603,12
İşverene Maliyeti			
SGK İşveren Primi	255,29	275,51	314,57
İşsizlik sigortası İşveren Primi	32,94	35,55	40,59
SGK İşveren Ödemesi	288,23	311,06	355,16
Toplam İşgücü Maliyeti	1.935,23	2.088,56	2.384,66

Artış Yüzdesi	7,92%	14,18%
Brüt Artış Tutarı (TL/Ay)	130,50	252,00
Net Artış Tutarı (TL/Ay)	103,08	199,06
Brüt Yevmiye (TL/Gün)	59,25	67,65
Net Yevmiye (TL/Gün)	46,80	53,44
Brüt Saat Ücreti (TL/Saat)	7,90	9,02
Net Saat Ücreti (TL/Saat)	6,24	7,12